tori declarant, aut voluntatem ejus liberare volentis debitorem manifeste ostendunt. Et ideo, aut peti quod [1] solutum est: non potest, aut ex causa fideicommissi, ut debitor liberetur, agendum est: nisi [2] liquido probari possit eum non liberari debitorem voluisse, sed errore [3] lapsum solutam sibi pecuniam existimasse. PP. 7. Kalend. Martii, ANTONINO A. 4, & BALBINO CONSS. 214.

2. Imp. ALEXAND. A. Faustinæ.

ETiamsi veritas debiti [4] non subest, falsa tamen demonstratio [5] non perimit legatum, & ex testamento ejus quoque nomine competit actio. PP. 7. Id. Novemb. ALEXANDRO A. CONSS. 223.

Si maritus legat dotem uxori certa quantitate non expressa, oportet uxorem probare numerationem. Salic.

3. Idem A. Verinæ.

SI non [6] designata certa quantitate dotem tibi legavit maritus, sed *quodcunque ad eum dotis nomine pervenisset, perventurumve esset*, & id ex testamento petis: necessaria probatio est numeratæ pecuniæ. Quod si quantitatem [7] expresserit, debetur [8], & si in dotem datum non [9] est: quasi aliud legatum, non eo jure, quo dos fungitur. PP. Non. Maji, MAXIMO 2. & ÆLIANO CC. CONSS. 224.

4. Imp. GORDIAN. A. Alexandro.

SI dotem (ut proponis) defuncta [10] in matrimonio uxore tua patri [11] ejus reddidisti, vel etiam ea non reddita, testamenti verbis (ut adseveras) munitus es, quibus se recepisse [12] dotem universam quondam socer tuus significavit: ne hoc nomine conveniaris, solicite agere non debes: cum aut soluta dote, nulla superit actio, aut non reddita, adversus petentem juxta defuncti voluntatem parata sit exceptio. PP. 15. Kal. Jun. SABINO 2. & VENUSTO CC. CONSS. 241.

Si legatur dos facta relatione ad instrumentum dotis, nihil aliud requiritur, nisi quod instrumentum loquitur. Bald.

5. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Severæ.

REfert [13] largiter, [an] *dotem tibi reddi* maritus, an *que* [14] *instrumento dotali conscripta sunt*, legari, seu precariis verbis statuit: quippe [cum] superiore quidem casu datum probanti repeti tantum, posteriore vero nihil [15] nocente falsa demonstratione [quod] significatum [est] instrumento, postulari possit. S. 14. Kal. Decembr. CC. CONSS. 293.

TIT. XLV.

DE HIS QUÆ SUB MODO [16] LEGATA, VEL FIDEICOMMISSA RELINQUUNTUR.

1. Imp. ANTONINUS A. Saturninæ.

IN [17] legatis quidem, & fideicommissis etiam modus [18] adscriptus pro [19] conditione observatur. Sed si per te non stat, quominus voluntati testatoris pareas, sed per eum, cui [20] *nubere* [21] jussa es, quo minus id, quod tibi relictum est, obtineas, non oberit. PP. 5. Kal. Januar. [22] GENTIANO, & BASSO CONSS. 212.

2. Imp. GORDIANUS A. Ammonio PP.

EX [23] his verbis, *Titio decem millia, vel insulam relinque, ita ut* [24] *quinque millia ex his, vel eandem insulam Mævio restituat*: licet antea [25] neque legati, neque fideicommissi petitio nascebatur, tamen in libertate [26] a D. Severo hoc admissum est. Sed & in pecuniariis causis [27] voluntatis tuendæ gratia non immerito recipiendum est, ut etiam ex hujusmodi verbis, sive [28] ad conditionem, sive ad modum respiciant, sive ad dandum, vel faciendum aliquid: fideicommissi actio omnifariam nascatur, videlicet in [29] conditionibus post exitum earum. Sin vero legato, aut fideicommisso relicto, testator legatarium, seu fideicommissarium prohibuerit, vel heredem suum, vel alium quendam debitum exigere, habet debitor adversus legatarium, seu fideicommissarium agentem, usque ad quantitatem [relicti, sive] fideicommissi, sive legati exceptionem [30]. PP. 6. Id. August. SABINO 2. & VENUSTO CONSS. 241.

TIT. XLVI.

DE CONDITIONIBUS [31] INSERTIS [32] TAM LEGATIS, QUAM FIDEICOMMISSIS, ET LIBERTATIBUS.

De conditione, si sine liberis decesserit.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Claudiæ.

CUm [33] testatorem fideicommissum Tralliano [34] ab eo, quem pro parte heredem instituerat, ita reliquisse proponas, *si* [35] *sine liberis institutus diem obiisset*: isque nepotem quem ex filia susceperat, heredem instituerit, conditionem adscriptam fideicommisso defecisse, manifestum est: nisi alia defuncti voluntas evidenter probetur. PP. Non. Decemb. LATERANO, & RUFINO CONSS. 198.

De conditione divortii.

2. Idem AA. Galliano.

CUm patremfamilias fideicommissi nomine, quod in diem certam reliquit, ita cavere præcepisse proponas [36], *si a marito non* [37] *divertisset*, jurisdictionis [38] originem perinde servari æquum est, ac si nihil super ea re scriptum fuisset. Nec [39] exemplum legati, vel hereditatis, in quibus conditio divortii nonnunquam remitti solet, huic rei comparandum est: cum [40] absurdum sit, ideo perpetui edicti negligi formam, quia patris sui voluntati non obtemperatur. PP. *Antiochiæ*, 11. Kalend. August. ANTONINO A 2. & GETA 2. CONSS. 206.

De conditione, si cum focaria sua, matreque ejus moretur.

3. Imp. ANTONINUS A. Aurelio militi.

SI ea conditione Aulazanus [41] legata testamento præstari voluit, *si cum focaria sua* [42] *matreque ejus moraretur*, & per eum stetit, quo minus voluntati testatoris pareret: cum [sua] sponte scripturæ testamenti non [43] obtemperaverit, ad petitionem non admittitur. PP. Id. Jul. LÆTO 2. & CEREALE CONSS. 216.

De conditione nuptiarum.

4. Imp. ALEXAND. A Liciniæ.

LEgatum, sive fideicommissum a patruo tuo relictum tibi sub conditione, *si* [44] *filio ejus nupsisses*: cum mortuo [45] filio, priusquam matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi existimas. PP. Kal. Decembr. ALEXAND. A. 2. & MARCELLO CONSS. 227.

5. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Faustino.

SI uxorem tuam tempore [46] nuptiarum in [47] patria potestate fuisse monstretur, fideicommissi commodum ei relictum, *cum* [48] *nupserit*, nullo alio diem ejus cedere prohibente, patri quæsitum non ambigitur. ¶ Quod si a patre ante nuptias emancipata fuerit, ac postea decesserit, superstite patre, & marito, ac liberis: actionem fideicommissi sibi competentem ad heredes suos transmisit. S. 6. Kal. Febr. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De conditione pluribus personis *injuncta*.

6. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

SI plures personæ unam conditionem implere fuerint jussæ, apud Ulpianum *dubitabatur*, utrum ne omnes simul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere eam compellantur? Videtur autem nobis unumquemque [49] necessitatem habere conditionem implere, & pro portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc commodi est: ut hi quidem, qui compleverint jussa, ad lucrum vocentur, qui autem neglexerint, sibi imputent, si ab hujusmodi commodo repellantur. Dat. 3. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

l. 4. ¶. *eod.* vid. *l.* 31. *ff. de lib. leg.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Ant. Merend. *contr. jur. l.* 2. *c.* 27. Anf. 1 Quod solutum est peti non potest. 2 Alias præsumitur pro qualibet depositione. vid. Alciat. 3. *præsumpt.* 21. 3 Erronea testatoris contestio non nocet. 4 Demonstratio hæc fuit: *Decem quæ Titio debeo.*

5 *l.* 3. *l.* 5. ¶. *eod. l.* 17. *l.* 33. *ff. de cond. & demonst.* 5. 30. *Inst. de leg.* Ulp. 24. §. 19. ὁ τίτλος ἀπαιτήσεως. *Synopf. Basil.* 44. *tit.* 16. *cap.* 62. hac sententia. Falsa demonstratio nunquam legata perimit. Ideoque si quis ita legaverit, Do lego huic aureos centum quos ei debeo: licet nihil debeatur, legatum valet ὡς ἀπὸ ἀπαιτήσεως, tanquam ex numeratione. Harmenopulus 5. *tit.* 10. §. 24. hanc legem ita reddit, Fa sa numeratio legata non perimit, unde si quis legans ita dixerit, *do huic tot nummos, quos nisi debeo*, etiamsi non debeat, sed falso id dixerit, valet tamen legatum. 6 Dos incerta simpliciter uxori si prælegatur, uxor dotis quantitatem probare debet: alias legatum est inutile ei: si certa, non debet: etsique remisso onere, legatum utile, *ut hic, & §.* 15. *Inst. de legat. l.* 6. *ff. de dote prælег.* 7 Demonstratio hæc fuit, *Decem quæ indotem accipi.* 8 Imo non debetur. *l.* 1. §. 7. *ff. de don. prælег.* 9 Falsa demonstratio his verbis innuitur, de qua vid. *l.* 2. §. *eod.* 10 Mortua filia in matrimonio dos patri ejusve heredibus reddi debet. 11 Pater liberationem dotis legare potest. 12 His verbis liberatio relinquitur, ut *l.* 1. §. *eod.* 13 Dos si, ad instrumentum dotis relatione facta, legatur, statur instrumento: si ad dotem, veritas inquiritur. 14 Demonstratio hæc fuit: *Quæ instrumento dotali conscripta sunt, do, lego.* 15 *l.* 2. §. *eodem. l.* 75. §. 1. *ff. de leg.* 1. *l.* 33. *ff. de cond. & demonst.*

16 Adde 35. *D.* 1. Modus est finis propter quem legatur, vel causa legandi collata in futurum, verbi gratia lego Titio centum ut quinquagintia Mævio restituat. *l.* 2. ¶. *eod.*

17 Quoties alicui sub modo legatum relinquitur, puta, *ut hoc faciat*, capit ille quidem legatum: verum si modus defecerit, legatum amittit. Modus enim est conditionis eventus in legatis & fideicommissis; si vero legatum mulieri relictum fuerit, *ut Petro nuberet*, ac legatum quidem acceperit, ied Petrus cum ducere nolit, legatum reducere non cogitur. Nec enim per eam stetit, quo minus impleatur conditio. *Synopf. Bas.* 44. *tit.* 28. *c.* 1.

18 Modus est quasi conditio, & ita sæpius appellatur. *l.* 8. §. 7. *ff. de condit. instit. l.* 21. §. 3. *ff. de annuis leg. l.* 71. §. 1. *l.* 108. *ff. de cond. & dem. l.* 3. *in fin. l.* 4. *ff. de donat.* Non est tamen proprie conditio. *l.* 17. §. 2. *l.* 44. *in fin. ff. de manum. test.* Modus est, cum ita legamus ut aliquid fiat. *l.* 2. ¶. *eod. l.* 17. *in fin. ff. de cond. & demonstr.* 19 Id est, impleri debet, quemadmodum & conditio. 20 *l.* 31. *ff. de cond. & demonst.* 21 Modus hic fuit, ut Saturnina nuberet Titio. 22 *Al.* Februarii. Pammelius *in vita Tertull.* Nam pridie nonas Februarii Severus periit: adde quæ scripsi ad *l.* 1. *supr. de legat.*

23 Vid. ad hanc *l.* Cujac. 14. *obs.* 15. 24 Nota genus modi.

25 Olim ex modo non oriebatur actio, hodie oritur. 26 Finge ita legatum fuisse ut servum manumittere, ut *l.* 48. *ff. de fideic. lib.* 27 Quod olim non fuit.

28 *l.* 21. §. 3. *ff. de annuis leg.* 29 V. Cuj. *d.l.* 30 Pro legatis sub modo relictis, competit actio & exceptio.

31 35. *D.* 1. 32 *Inserris* Ital. 33 Si quis alicui legatum sub hac conditione reliquerit, *si sine liberis heres diem suum obeat*. isque nepotibus ex filia decesserit, deficit conditio. Nam quum relictis liberis mortuus sit etiam legatum inutile est, nisi alia defuncti voluntas evidenter probata fuerit. *Synopf. Basil.* 44. *tit.* 29. *c.* 1. 34 *Trallianis.* Hal.

35 *Si Titius heres meus pro parte sine liberis decesserit, partem suam hereditatis Tralliano restituito.* Titius nepotem ex filia heredem instituit: num debetur Tralliano fideicommissum? non debetur. Nec enim decedit sine liberis, qui nepotem ex filio relinquit heredem: facit *l.* 48. *ff. soluto.* 36 Heres legatorio satisdat legati sub conditione, vel in diem relicti nomine. *l.* 1. *ff. legat.* nisi testator cautionem remiserit, *l.* 7. ¶. *ut in possess. leg.* His ita constitutis, testator ita testatus est: *Filia post aliquantum annum Sempronio fundum dato.* ridenque Sempronio caveat sub hac conditione, *Si non divorterit.* Sempronius sibi caveri petit. Cautio denegatur Sempronio. Movetur, filia quod superiori conditione a patre ad divertendum provocata videatur, quum divortii conditio turpis natura sua sit. Sempronius turpem quidem esse conditionem admittit, sed hoc adjicit turpes conditiones pro non adjectis haberi, caveandum igitur. 37 Cui contraria est, si a marito divorterit. *l.* 5. *supr. de institut.*

38 Ii est, edicti quo heredes legatorum nomine cavere jubentur: ne aliquin relictum aliquod novum putes quo relicta sub conditione ita demum capiantur, *si conditio consummata sit*, quale nunquam auditum fuit. 39 Ratio dubitandi, de qua vid. Cujac. 9. *obs.* 9.

40 Argumentum a contrario sensu in legibus, statutis & ultimis voluntatibus est validum, *ut hic*: nisi hujusmodi interpretatione inducatur legis, statuti, vel juris communis emendatio: vel sententia juri ejusve rationi contraria, si contrarius ille casus jure decisus sit: si qui statuerunt, ea interpretatione inciderent in poenam. Id quoque in statuto emendante non obtinere putant: si interpretatio subintellecta statutis ipso prohibita sit: si in statuto dictio, ut docant applicativa (*sit enim*) *ut hic*: nisi adjecta sit: si alia mens esset contrahentium, aut testantium si hoc genus argumenti a verbis narrativis legis vel consilii, ad causa impulsiva, non finali, vel ab una tantum causa finali sumitur: ut notat Socinus *reg.* 28. adde Mantican 3. *de conjecb.* 15. 16. 17. Everardum *in Topocis loco* 82. *argumento a contrario sensu.*

41 Puto legendum *Aulazano*, eo sensu: *Aulazano centum do lego, si cum focaria ejusque matre morabitur.* Per Aulazanum stetit, quo minus voluntati testatoris fieret satis: Aulazanus fructus legatum petit. 42 De focaria, vid. *l.* 2. *supr. de donat. inter. vir. l.* 12. §. 5. 6. 1. 15. *ff. de instruct.* Paul. 3. *sent.* 6. §. 37. 43 Legatorius faciendi debitor, si non facit, legatum amittit. *l.* 1. *supr. de instit.* 1. *l.* 108. *ff. de cond. & dem. l.* 3. *in fin. l.* 4. *ff. de donat.* Non est tamen proprie conditio. *l.* 17. §. 2. *l.* 44. *in fin. ff. de manum. test.* Modus est, cum ita legamus ut aliquid fiat. *l.* 2. ¶. *eod. l.* 17. *in fin. ff. de cond. & demonstr.* 19 Id est, impleri debet, quemadmodum & conditio. 20 *l.* 31. *ff. de cond. & demonst.* 21 Modus hic fuit, ut Saturnina nuberet Titio. 22 *Al.* Februarii. Pammelius *in vita Tertull.* Nam pridie nonas Februarii Severus periit: adde quæ scripsi ad *l.* 1. *supr. de legat.*

23 Vid. ad hanc *l.* Cujac. 14. *obs.* 15. 24 Nota genus modi.

25 Olim ex modo non oriebatur actio, hodie oritur. 26 Finge ita legatum fuisse ut servum manumittere, ut *l.* 48. *ff. de fideic. lib.* 27 Quod olim non fuit.

28 *l.* 21. §. 3. *ff. de annuis leg.* 29 V. Cuj. *d.l.* 30 Pro legatis sub modo relictis, competit actio & exceptio.

31 35. *D.* 1. 32 *Inserris* Ital. 33 Si quis alicui legatum sub hac conditione reliquerit, *si sine liberis heres diem suum obeat*. isque nepotibus ex filia decesserit, deficit con-

De eo, qui jussus est liber esse, si certum quid heredi dederit.

7. Idem A. Joanni PP.

CUm quidam [1] testamento condito libertatem servo suo dereliquit sub conditione, *si suo heredi certum numerum solidorum præstaret*, vel *aliam quandam speciem*, vel *vicarium servum*: Ille autem servus non in eodem [2] loco constitutus, ubi etiam heres fuerat, herili testamento cognito properabat ad heredem cum ipso, quod jussus erat dare heredi; sed in medio latronum, vel hostium incursione, [vel alio fortuito casu] peremptum est, quod portabat: *Quærebatur* inter antiquos, si præpediretur libertas, quia hoc dare servus non potest propter memoratum fortuitum casum? Itaque veterum dubietate quiescente, nobis placuit, ut & libertas omnimodo competat, & commodum, quod heredi, vel extraneo relinquitur, non [3] abstrahatur. Ex quacunque igitur causa impediatur, sive per heredem, sive per eum, cui dare [aliquid] jussus est, sive per fortuitos casus, in libertatem quidem ipse omnimodo perveniat, nisi ipse servus noluerit adimplere conditionem: obnoxius tamen constituatur post libertatem heredi, vel ei, cui dare aliquid jussus est, (nisi [4] & ipse oblatas pecunias non susceperit: quod enim semel [5] repudiatum ab eo est, redintegrari minime concedimus) quatenus hoc, quod dare jussus est, omnimodo implere compellatur: vel ipso mancipio [præstando] si existat: vel [6] in æstimatione ejus, non amplius, quam in quindecim [7] solidos computanda: vel in alia re, si & ipsa appareat: vel si non existat, vera ejus æstimatione præstanda. Dat. Prid. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. Anno 2. 532.

TIT. XLVII.

DE USURIS [8] ET FRUCTIBUS LEGATORUM, SEU FIDEICOMMISSORUM.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Maximo.

LEgatorum [9], seu fideicommissorum usuras ex eo tempore quo lis [10] contestata est, exigi posse manifestum est: Sed & fructus rerum, & mercedes servorum, qui ex testamento debentur, similiter præstari solent. Proposita Prid. Kal. August. ÆMILIANO [11] & FRONTONE CONSS. 200.

2. Imp. ANTONINUS A. libertis Cassiani.

ADversus eos [12], qui sub obtentu legis Falcidiæ legata [13] morantur, notissimum est juris auxilium. Si igitur proposita stipulatione cavere [14] cum satisdatione potestis *vos restituturos, quanto amplius quam per eam legem licet*, acceperitis: Judex, qui de fideicommissis jus dicit, solida vobis legata præstari jubebit. Quod si satisdationem implere non potueritis: arbitrio [15] dato certum diem vobis præfiniet, intra quem altera parte cessante partibus suis fungetur. Et si [16] constiterit legi Falcidiæ locum non esse, & usuras & fructus post litem contestatam percipietis. PP. 16. Kal. Jun. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

3. Imp. ALEXAND. A. Paterno.

SI homines certi per fideicommissum tibi relicti fuerint, post moram periculo [17] debitoris fideicommissi sunt. Proposita 12. Kal. April. JULIANO 2. & CRISPINO CONSS. 225.

4. Imp. GORDIAN. A. Dionysio.

IN legatis & fideicommissi fructus [18] post [19] litis contestationem, non ex die mortis consequuntur [20], sive in rem, sive in personam agatur. PP. Non. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

TIT. XLVIII.

DE INCERTIS [21] PERSONIS.

1. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

Hujus constitutionis meminit Justinianus Instit. de legatis. §. posthumo & Instit. De bon. possess. in princ. *ex quibus locis hoc argumentum confeci.* A. *Cont.*

ispsam. Interdum necesse est ab omnibus conditionem impleri, puta quoties individuum factum est. *l.* 13. §. 2. *ff. de statuliber.* 1 Vid. Joann. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 2. *num.* 150. Anl. 2 Hinc colligitur, Eum qui quid deferre creditoris ad domum tenetur, proprio sumptu & periculo deferre teneri non creditoris. v. Molin. *de usur. quæst.* 9. *n.* 138.

3 Et ita constat casu fortuito non excusari debitorem. Rei interitu neminem liberari ab implenda conditione. adde *l.* 11. *supr. si cert. petat. l.* 3. *l.* 20. *ff. de statuliб.* 4 *d.l.* 3. §. 1. Ulp. 2. §. 5. 5 Semel repudiatum red integrari non potest. 6 Æstimatio rei loco est. 7 *l.* 35. §. 3. ¶. *de donat.* de vulgari servorum pretio, v. *l.* 1. ¶. *de comm. servo.*

8 *l.* 3. *in fin. ff. de annuis.* Paul. 3. *sentent.* 8. §. *ult.* Cujus 2. *tit.* 7. *in fin.* De usuris testamentariis vid. Mol. n. 9. 73. *de usur.* Hotomannum 2. *de usur.* 4. 9 *Synopf. Basil.* 44. *tit.* 2. *cap.* 84. 10 Usuræ legatorum debentur a lite contestata, *ut hic*, & *l.* 4. ¶. *eod. l.* 91. *in fin. ff. de leg.* 1. Mora fit ex die litis contestatæ. Mora fit cum postulanti non datur. Paulus 3. *sentent.* 8. §. *ult.* atque ita, Quoties ex testamento actione legatum petitur, fructus post litem contestatam capti & partus editi, & servo legato quæsiti legatario restituuntur. Harmenop. 5. *tit.* 10. §. 33. 11 Ancilleno. 12 Heredes scil. 13 Id est, legatorum præstationem. 14 Paul. 3. *sentent.* 8. §. 2. 15 Arbiter dabatur ad ineundam Falcidiam. 16 Heres legat. solutionem denegat, veritus ne creditoribus aliquando imminentibus non habeat unde postea Falcidiam detrahat? Duplicitec eo casu legatarius consultum est. Primum enim caveat, se solutiones quanto amplius quam per legem Falcidiam licuerit, acceperint. Secundo, si cavere non potuerint, Prætor fideicommissarius dabit arbitrum ad ineundam rationem legis Falcidiæ, & diem intra quem ineatur, partibus præfentibus: & secundum eam de fideicommisso pronunciabit, vel heredem non veniente ad diem, damnabit eum, ut solidam legatum præstet cum onere usurarum & fructuum a die litis contestatæ. *l.* 3. *ff. de usur. l.* 78. *ff. de leg.* 2. *l.* 6. *in fin. ff. focus plus quam per leg. Falcid. l. pen. ff. de usur. l.* 88. *in fin. ad leg. Falcid.* 17 Moram qui admittit, casus fortuitos præstat. *l.* 39. §. 1. *l.* 47. *in fin. ff. de usur.* 18 Vid. *l.* 1. §. *eod.* 19 De fructibus legatorum.

20 Legatarii scil. Quæstio est utilis: Cui scilicet fructus rei legatæ cedant. Alii hanc locum ita interpretantur: Rei alienæ legatæ fructus non pertinere ad legatarium, nisi a lite contestata: rei testatoris, pertinere. Accurf. *hic.* Alii (Galli scilicet) heredem non de percipiendis teneri, sed de perceptis. vid. Bart. *hic.* Ulpianus de percipiendis et eam teneri heredem sit. *l.* 39. §. 1. *ff. de leg.* 1. Paul. 3. *sent.* 6. §. 46. aliter distinguit, Fructus qui solo cohærebant mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinere: ante perceptos, non pertinere. Alii negant fructus percepti ante aditam hereditatem deberi, alii deberi ajunt. vid. Grafium 1. *sentent.* 5. *legatum quæst.* 71. Cujacius *c.* 18. *de præscriptionibus.* putat fructus deberi a tempore moræ, si per damnationem: a tempore additionis, si per vindicationem res legata sit. Subtiliter dici potest (non loquor de usuris certæ pecuniæ legatæ) ad eum pertinere qui rei sit dominus. *l.* 42. *ff. de usuris. l.* 86. §. 2. *ff. de leg.* 1. ergo ad legatarium, cum recta via dominium rei legatæ transeat in legatarium. *l.* 64. *in fin. ff. de furtis.* Verius est autem, fructus rei legatæ deberi tantum ex mora, *ut hic*: cum singulari jure fructus rei ad pias causas legatæ, a tempore mortis debeantur. *l.* 46. §. 4. *supr. de Episcop. & Cleric. Nov.* 131. *c.* 12. *ovef. Si autem legatum.* Interea ex Harmenop. 5. *tit.* 10. §. 46. *disimus, Heredem, si post judicis sententiam quadamtenus tempus in solvendo legato fecerit*, commoda ad sententiam usque præstare legatario.

21 Ἤτοι ἀώνυμοι, προσώνυμοι. 35. *Eel.* 18. §. 25. §. 27. *Inst. de legat.* Ulpian. 22. §. 4. & 24. §. 18. Paul. 3. *sentent.* 6. §. 13. Incertæ personæ sunt, quas ne quidem testator novit, veluti si dixerit, *Ei qui filiam meam duxerit*, vel, *qui primus Consul factus fuerit centum do lego. d.* §. 24. 26. 27. *Inst. de leg. ubi* Theophilus. Inter incertas etiam personas censentur posthumi alieni. Inter incertas etiam personas videtur paulo post referri collegia, & si milia caepora, adde *l.* 4. *ff. de reb. dub.* 22 *d.* §. 25. *d.* §. 18. *d.* §. 13. 23 *Inst. de bon. poss. in pr.* §. 28. *Inst. de leg.* 24 *d.* §. 27. *l.* 20. *l.* 30. *ff. de test. tut.* 25 Illicito collegio legari non potest, ergo licito collegio legari potest. *l.* 1. §. *de sacrof. eccles. l.* 8. *supr. de hev. inst.* vid. *l.* 38. §. 6. *ff. de leg.* 3. *l.* 20. *ff. de reb. dub.* 26 *d.l.* 20.

27 Quo tempore factum fuerit. vid. *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* §. 4. *Inst. eod.* Verba senatusconsulti vid. *ibid.* §. 2. Trebellano recentius est Pegasianum. §. 5. *Inst. eodem.* Trebelliano transferebantur actiones in fideicommissarium. Pegasiano deducentæ quartæ ex fideicommisso jus dabant scil. Autore Justiniano hodie Pegasianum in Trebellianum transitum fecit.

28 Dixi ad *l.* 6. *ff. l.* 2. *Inst.* 23. 29 Trebellianicam heres deducit ex here. itate, id est, ex fideicommisso universali hereditatis, *ut hic*. nisi institutus sit contemplatione fideicommissarii ipsius: tunc enim nullam quartam retinere notat Accurs. in *l.* 18. *in fin. ff. eod.* & ibid. Bald. & Roman. Imola in *l.* 11. *ff. de leg.* 1. *l.* 3. §. *cum Pollis.* 3. *ff. De usuris.*

30 Deducta quarta ab herede, onera creditorum dividuntur inter heredem & fideicommissarium pro quadrante & dodrante, *ut hic*: non deducta, omnia transferuntur in fideicommissarium. 31 Fideicommissarius pro rata tenetur ad onera & legata, *ut hic*. & *l.* 1. §. *pen.* §. *ult. ff. eod.* §. 5. §. 6. *Inst. eod. l.* 1. §. 19. *l.* 15. §. 2. *ff. ut leg.* Paul. 4. *sent.* 3. §. 1.

32 Etiam de hereditate republicæ restituenda quarta detrahitur, facit *l.* 1. §. 5. *l.* 3. *in fin. ff. ad l. Falcid.* 33 Trebellano & legi Falcidiæ ab testatore etiam locus est. *l.* 5. ¶. *eod. l.* 6. §. 1. *ff. eodem. l.* 4. §. *de Codicil. l. ult.* ¶. *quando dies leg. l.* 13. *ff. de oneff.* & merito, cum fideicommissum ab testatore relinqui possit. *l.* 5. ¶. *eod. l.* 22. §. *de fideic.* vid. Wurmf. 1. *pract.* 39. *observ.* 17. 34 *l.* 22. §. 2. *ff. eod.* 35 Alii legant *institutio.* Cujac. 18. *obs.* 9. leg. 1 *retentio.* 36 Vid. Cujac. *in hunc l.* 18 *obs.* 12. 37 Id est, in fraudem fideicommissarii. vid. Cuj. *d. loco.*

38 Heres coactus adire hereditatem, Falcidiam amittit. *ut hic* & ¶. *eod. in fin.* quod ex Pegasiano in Trebellianum translatum est. adde *l.* 14. §. 3.

pro

pro [1] herede gereret, rebus sit humanis exempta: cum divo Antonino parenti nostro deberi etiam a [2] substitutis fideicommissum contemplatione judicii testatoris, quasi tacite ab his repetitum, jamdudum placuerit. Neque enim quartæ retentionem, quam illa, quæ repudiavit, hereditatem adire coacta [3], ut suspectam retinere non potuit, timere debes. S. 6. Id. Jul. *Philippopol.* AA. CONSS.

De scriptura. De succedentibus ab intestato.

5. Iidem AA. & CC. Verissimo.

ET [4] sine scriptura per fideicommissum hereditas recte relinquitur. Igitur si uxor tua te, & privignum suum in discrimine mortis constituta designavit, velle successionem obtinere usque ad dodrantem; ejus voluntatem ratam servari convenit: cum [ab] intestato [5] ei succedentes, de restituendo fideicommisso conventos, ultra quartam, ære alieno [6] deducto, quantum penes eos sententia SC. relinqui præcepit, tantum [7] obtinere [8] posse præstiterit S. 5. Kal. Maji, *Sirmii*, C. CONS.

De filiis, vel filiabus oneratis fideicommisso.

6. Imp. ZENO A. Dioscorio PP.

JUbemus, quotiens pater, vel mater filio, seu filia, filiis vel filiabus ex æquis, vel inæquis partibus heredibus institutis, invicem seu simpliciter quosdam ex his [9] aut quendam rogaverit, *Qui prior sine liberis decesserit, portionem hereditatis suæ superstiti seu superstitibus restituere:* ut omnibus modis retenta [10] quarta pro auctoritate Trebelliani SC. non [11] per [12] imputationem reditum (licet [13] hoc testator rogaverit vel jusserit) sed de ipsis rebus hereditariis, dodrans [14] restituatur. † Idemque in retinenda legis Falcidiæ portione obtinere jubemus: & si pater vel mater filio seu filia institutis (sicut supra dictum est) heredibus, rogaverit *eos eafve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus suis ac deinceps restituere hereditatem.* §. 1. In supradictis autem casibus fideicommissorum servandorum satisdationem [15] cessare jubemus, si non specialiter eandem satisdationem testator exigi disposuerit, & cum pater vel mater secundis [16] existimant nuptiis non abstinendum. In his enim duobus casibus, id est, cum testator specialiter satisdari voluerit, vel cum secundis se pater vel mater matrimoniis junxerit, necesse est, ut eadem satisdatio pro legum ordine præbeatur. §. 2. Sin autem is qui fideicommissaria restitutione gravatus est, uno [17] filio superstite, vel nepote ex filio seu filia nato, vel pronepote, vel posthumo relicto decesserit: non [18] videtur extitisse conditio, & ideo deficit fideicommissi petitio. §. 3. Illud etiam admonemus ea quæ de falcidiæ portione non [19] per reditus [20], sed per ipsas res hereditarias retinenda, & de satisdatione fideicommissorum (sicut supra dictum est) concedenda diximus; non [21] ulterius quam in his personis & casibus, quorum superius mentio facta est, oportere produci. PP. Kal. Septembr. *Constantinop.* PROBINO & EUSEBIO CONSS. 489.

IN AUTHENT. de sanct. Episc. §. sed & hoc præsenti. al. §. si quis sub conditione. col. 9. tit. 6. al. 15. Novell. 123. cap. 37.

NIsi rogati, *restituere datum dotis causa, vel propter nuptias donationis, vel relictum sub conditione nuptiarum vel liberorum, monasterium* [22], *vel alium locum venerabilem ingrediantur: sive restitutio, aut substitutio fiat sub prædictis conditionibus sive in redemtionem captivorum, seu in egentium alimenta.*

IN AUTHENT. de restit. §. nobis ergo recte. col. 8. tit. 9. al. 4. Novell. 108. cap. 1.

CONtra *cum rogatus fuerit quis*, ut sine liberis decedens, quod tunc ex hereditate superest, restituat, *vel aliis hujusmodi fideicommissi verbis gravatus,*

l. 28. *ff. eod.* 1 Pro herede gestio sequitur additionem. *l.* 14. §. 3. *ff. eod.*
2 *l.* 74. *ff. de leg.* 1. *l.* 61. *in fin. ff. de leg.* 2. 3 Dixi §. *eod.* 4 *l.* 22. *supr. de fideicomm.* 5 Dixi ad *l.* 3. §. *eod.* 6 Quarta intelligitur deducto ære alieno.
7 *Nihil obtinere*, Cujac. 18. *obs.* 19. 8 Id est, retinere ut in *l.* 9. *supr. de his quibus ut indign.* l. 1. §. *de his que sub modo.* 9 Fratribus scil. & ita testator prohibere non potest, quominus liberi primi gradus quartam Trebellianicam detrahant. Clar. 3. *sent.* §. *Trebiament. quæst.* 63. (nisi forte testator hereditatem restitui jubeat liberis & descendentibus filii gravati. Clar. *d. loco.*) sive unam sive duas quartas possint liberi primi gradus detrahere. Clar. *d. loco ex communis opinione*, Roland. a Val. 1. *cons.* 12. *n.* 8. Quid? liberi secundi gradus possunne prohiberi quominus quartam detrahant? possunt, ut ex hac constitutione colligunt interpretes. ergo & extranei multo magis, quibus nulla legitima debetur. Clar. *ex comm. opin. d. loco* & q. 62. etiam si pupillo alias substituti fint. Clar. *d. loco quæst.* 72. 10 Trebellianicam deducunem liberis suis auferre testator non potest, *ut hic.* An extraneis? potest. *Gloss. Nov.* 1. *de hered. & Falc.* §. *ult. Instit. ad SC. Trebell.* J. Cyn. *Auth. sed cum testator.* J. *ad l. Falc.* 11 Liberis beneficio singulari datum est, ut in eorum Falcidiam non imputentur fructus medio tempore, i. e. pendente conditione fideicommissi percepti: quod olim non fuit. & ita abrogatur *l.* 18. *l.* 22. §. 4. *ff. eod.* Superior regula habetne locum quoties non alicui testatoris descendenti, fed alteui extraneo restituenda est hereditas? Rolan. 1. *cons.* 30. *n.* 7. & *cons.* 78. *n.* 11. & *seqq.* improbata Salyceti opinione negat. Movetur autem §. 3. *ff. eod.* ubi traditur, legis hujus beneficium ad alias personas, aliove casus, quam qui hac lege comprehensi fint, non extendi. Movetur etiam, quod plenior usus fratri in fratrem permittatur quam in extraneum. 12 Fructus non imputantur filiis in Trebellianica, *ut hic.* ergo multo minus in legitimam quæ jure naturæ debetur, ut quæ longe favorabilior fit. Verum quæri poteft de quibus fructibus hanc fententiam accipi oporteat. Et vero intelligi debet de fructibus inventis in hereditate teftatoris, fed tamen perceptis poft mortem ipfius teftatoris. Nam fructus percepti ante mortem teftatoris conjuncti funt ejus patrimonio, funtque pars ipfius hereditatis, & in legitimam liberorum imputantur. Butrigar. *hic.* Angel. *in l. Centuriis* 15. *ff. de vulg.* vid. Mantic. 7. *de conjecturis* 10. 13 Liberis interdum licet patris voluntatem negligere. *Goth.* Et hinc colligunt liberis primi gradus detractionem prohiberi non poffe. Butr. Bald. *hic.* Et nota, quod hic tantum una detractio admittatur, puta legitimæ, vel Trebellianicæ, ut in *Novell.* 30. *de restit. cap.* 1. & *l.* 24. *Ced. famil. ercisciund.* Secus jure Canonico quod duplicem detractionem admittit *cap. Raynut.* 16. & *cap. Raimald. extr. de testam.* Anf. Quod & mores fequuntur. de quibus v. Cenfur. Forenf noftram *lib.* 3. *c.* 9. *n.* 10. S. L. 14 Et ita novem unciæ. Ergo penes liberos teftatoris onere gravatos unica tantum quarta civili jure remanebit. fed Rolan. a Valle 1. *cons.* 30. *n.* 7. negat eam opinionem communi ufu receptam effe propter *c. Raynutius* 16. *extr. de teftamentis.* Subtilitere & illud adjicit *d. loco.* § 1. *cons.* 8. *n.* 8. hic dodrantem reftitui ex eo quod fupereft poft jam deductam legitimam: dodrantem affis hic intelligit relictum poft detractionem legitimæ. Contrariam opinionem defendit Hotomanus 36. *Illuft.* adde Cujac. 8. *obf.* 3. ubi de duarum quartarum deductione.
15 Filio meo mandavi ut hereditatem meam fratri fuo reftitueret: vel filium filiamve rogavi, ut hereditatem meam fuis liberis reftitueret? His duobus cafibus filius & filia de fideicommiffo reftituendo fatisdare non coguntur, nifi nominatim eis ut fatisdarent injunxi, vel nifi fecundas nuptias contraxerint, *ut hic.* adde *Novell.* 108. *c.* 2. *l.* 54. *in fin. ff. ad SC. Trebell.* & quæ fcripf. ad *l. ff. de inofficiof. legatis*, & Joseph. Ludovic. *decifione* 63. *n.* 5. & *Glofs. in l.* 1. *ut in poffeff. legatar.* & Joseph. Ludovic. *decifione* 63. *n.* 5. & *Glofs. in l.* 1. *ut in poffeff.* 16 Dixi ad *Nov.* 22. *c.* 41. 17 Non videtur fine liberis mortuus, qui vel unum tantum reliquit. *l.* 101. §. 1. *ff. de condit. & demonftr. l.* 6. §. *de inftit. l.* 30. *fupr. de fideic. l.* 1. §. *de condit. infert. l. ult. ff. de pollicitat. l.* 148. *l.* 149. *ff. de reg. jur.*

quartam [23] *institutionis fideicommissario restituere cogitur. Super hoc igitur, & cautionem* [24], *nisi* [25] *a defuncto remissa sit, exponet. Quod si contingat eam demonui, aut ex ipsius substantia suppletur, aut ea deficiente, in rem actione & hypothecaria fideicommissario uti permittitur adversus rerum acceptores. Ex* [26] *causa tamen dotis, seu propter nuptias donationis, seu captivorum redemptionis, vel si non habeat, unde faciat expensas, hujus quartæ permittitur deminutio.*

De fideicommisso relicto pupillo vel furioso. 1. *Quibus casibus ipso jure utiles actiones transferuntur in fideicommissarium.*

7. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

SAncimus, licentiam esse etiam soli tutori [27] recte fieri fideicommissi nomine universitatis restitutionem, quod pupillo relictum est, & sine onere fidejussionis: ubi tamen pupillus fari non possit, vel abesse noscitur: nedum nimia [28] subtilitate utimur circa res pupillares, ipsa subtilitas [29] ad perniciem eorum revertatur. † Idemque juris esse oportet, & si furioso [30] fideicommissaria debeatur hereditas: ut restitutio curatori ejus soli nomine fcilicet furiosi celebretur. Quis enim sensus [31], quæ vox certa furioso esse intelligitur, cum [in] utroque casu restituentes [32] plenissimam consequantur ex nostra lege securitatem? Hoc eodem observando, & si ipsi pupilli vel furiosi restitutione gravati [33] sunt. §. 1. Cum autem aliquis hereditatem restituere jussus est, & dolo malo vel post litem contestatam vel antea sese contumaciter celaverit, vel si suppositus fideicommissariæ restitutioni, antequam restitueret hereditatem ab hac luce subtractus est, nullo herede, vel successore [ei] existente vel fideicommissarius cui restituta est ex Trebelliano SC. hereditas, alii per fideicommissum restituere jussus fuerit res hereditarias: quemadmodum actionum translatio celebretur in tribus istis casibus apud veteres *dubitabatur* [34]? & Domitius Ulpianus constituendum esse super his putavit. Sancimus itaque, ut sive per contumaciam [35] abfuerit is, cui restitutio imposita est, sive morte [36] præventus nullo relicto successore fuerit, sive a primo fideicommissario in secundum translatio celebrari jussa est, ipso [37] jure utiles actiones [38] transferantur. Dat. 10. Kal. Novembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

A quo solvendum sit speciale fideicommissum.

8. idem A. Joanni PP.

QUidam testamento condito, jussit heredem *omnem* [39] *hereditatem, quam ei dereliquit, alii restituere:* speciale etiam fideicommissum alteri adscripsit: & *quærebatur*, specialis fideicommissarius id, quod ei relictum est, a quo consequi debeat: utrumne ab herede, ut post restitutionem ejus alias res universitatis fideicommissarius accipiat? an una cum aliis rebus oporteat, & hoc generali fideicommissario aggregari, ut ipse speciali fideicommissario hoc tradat, sive in rebus, sive in pecuniis fideicommissum [relictum sit?] Sancimus [40] itaque totam quidem substantiam secundum Senatusconsulti Trebelliani auctoritatem restitui generali fideicommissario: illum autem speciali fideicommissario id, quod ei derelictum est, dependere. Dat. 15. Kalend. Novembr. *Constantinop.* post consulatum LAMPAD. & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

TIT. L.

AD [41] LEGEM FALCIDIAM [42].

De repetitione.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Prisco.

SCire debes, omissa Falcidia, quo pleniorem [43] fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri plus debito solutum esse. PP. 3. Id. Maji, LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

18 Vid. *d.* §. 1. 19 Heres de restituenda hereditate gravatus fructus, quos ante moram restituendi percepit, restituere non tenetur, *ut hic: & l. mulier* 22. §. *fi heres z. l.* 18. *ff. eod.* fallit fi hereditas terræmotu, vel cafu fortuito diminuta fit: tunc enim heres eam jactúram fupplere ex fructibus hereditatis cogitur, pro rata minuitur hereditatis diminutæ. Roman. *in l. fcribit. Gelfus* 33. *ff. ad SC. Trebell.* Idfi quoque quotes teftator heredem fuum reftituere jussit quodunque ultra hereditatem acceperit: tunc enim heres reftitui fructus illos tenetur. *l. ita tamen* 27. §. *heres ex affe* 16. *ff. ad SC. Trebell.* fallit quoque fi fructus illi teftatoris cura heredi quæfiti fuerint. de quo vid. Socinum *reg.* 172. 20 Dixi de hac imputatione initio hujus legis. 21 Privilegium concessum filiis non extendit ad nepotes.
22 Titius jussus, *si sine liberis mortuus fuerit, hereditatem Cajo restituere*, fi monafterium postea ingressus, id est, monachismum professus fuerit, hereditatem ipsam non restituit: quod ei monasterium, loco filii esse videatur. 23 Rogatus *superstitem hereditatis* restituere, quartam deducit. 24 Cautio a defuncto remitti potest. 25 Cautio remitti potest ei, qui oneratus est restitutione fideicommissi. 26 Titius quod ex hereditate mea illi supererit, post mortem Cajo restituere jussus ultra quartam deducere potest ex illa hereditate certis casibus, *ut hic.* 27 Hereditas tutori, vel curatori, *l.* 37. *in fin. l.* 38. *l.* 39 *ff. eod.* & e contra, ab iisdem restitui potest, *in fin. hujus prin.* J. *l.* 1. §. 12. *l.* 35. *l.* 37. §. 1. *ff. eodem.*
28 *l. ult.* §. *de legibus.* 29 Subtilitas plerumque in periculum utentis vertitur.
30 *Diff.* §. 12. *d. l.* 35. 31 Furiosus fensu, certaque voce caret. 32 Tutoribus & curatoribus restituere hereditatem papillis relictam tutius est. 33 *d.* §. 12. *d. l.* 35. *d.* §. 1. nem. Solutus est tamen solennibus manumissionum. *l.* 14. *in fin. ff. de manumiss.* & , teste Servio, lege quæ vetat in urbe mortuum fepeliri. Caducariis vero folutus eft; funt enim odiosæ. *l.* 56. *ff. de leg.* 2. adde Cujac. 15. *obf.* 30. 6 De donatione mortis causa detrahitur Falcidia. *l.* 18. *in fin. J. eod. l.* 2. *in fin. J. de mors. caus. l.* 77. §. 2. *ff. de leg.* 2. ut hinc colligas, mortis causa donationem legatis comparari. 7 Ante Falcidiam æs alienum deducitur, vel id etiam quod fitricto jure additionis confusum videri poteft. *l.* 8. *in fin. l.* 14. *J. eod. l.* 12. *l.* 39. *l.* 87. §. 2. *ff. eod. l.* 31. *ff. ad SC. Trebell. l.* 39. §. 1. *ff. de verb. fign.* 8 *l.* 3. §. *ff. de fideic.* 9 De legatis ad opera publica & statuas publicas relictis detrahitur Falcidia. 10 *l.* 15. §. 2. *l.* 16. *l.* 61. *ff. eod.* id hodie abrogatum. *Nov.* 1. *cap.* 3.
11 Ultro, Cujac. ad *Novell.* 1. *cap.* 3. 12 Adde *l.* 2. *supr. de teftam. milit. l.* 1. §. 12. *ff. si cui plus, quam per l. Falcid.* 13 Etfi teftat Falcidia in teftamento militis, poteft tamen heres deducere bona fua per defunctum poffeffa. 14 Falcidia olim non poterat prohiberi. *l.* 15. §. 1. *ff. eod.* hodie prohiberi poteft. *ut hic*: dixi ad *l.* 1. §. *eod.* Quid, liberi primi gradus poffuntne prohiberi Falcidiam deducere? non poffunt. 15 Heres Falcidiam non detrahit, cum teftator prohibuit. 16 Quid? Trebellianicam poteftne teftator prohibere? poteft, nifi fit primi gradus filius. *Bald.* adde *l. jubemus* 6. §. *ad SC. Treb.* Soc. *reg.* 432. Manticam 7. *de conjectur.* 11. 17 Pœna heredis non obfequentis teftatori.
18 Et ita abrogatur *l.* 6. §. *ult.* §. *eod.* 19 Heres inventarium etiam conficiens Falcidiam detrahit. 20 Solennitates inventarii conficiendi quæ fint obferva.
21 Pœna heredis inventarium non conficientis. 22 De re prohibita alienari non detrahitur Falcidia. 23 Hodie Falcidia ceffat in his quæ ad pios ufus fiunt relicta, *ut hic.* olim detrahenda fuit. *l.* 1. §. 5. *ff. eod.* cui tamen repugnat Paul. 4. *fent.* 3. §. 3. repugnat quoque *Nov.* 131. *c.* 12. repugnat etiam quod & apud Paulum *d. loco* Cujacius notat, Dei cultum postulare, ut nec in deorum donis valeat lex Falcidia, cum conftitutio juris civilis, quæ inter conjuges donationem prohibet, in deorum donis non valeat. *l.* 5. §. 12. *ff. de donat. inter*

Adversus quos, & pro qua portione locum habet Falcidia.

2. Idem A. Sacciano.

FAlcidiæ rationem adversus omnes [1] pro modo legatorum, & fideicommissorum locum habere, certi & explorati juris est. PP. Kal. Jul. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De tacito fideicommisso.

3. Imp. ALEXANDER A. Hermagoræ.

ETiamsi tacitum [2] fideicommissum heredem administrasse apparuerit, legata tamen, seu fideicommissa, quæ testamento relicta sunt, præstanda esse, ambigi non oportet: ad eum videlicet modum, quem lex Falcidia patitur: cum quartam, quæ aufertur [3] heredi, qui contra [4] legem fidem suam obtulit, legatariis proficere non placuit. PP. Id. Octobr. ALEXANDRO A. CONSS. 223.

De Principe.

4. Idem A. Philetiano.

ET in legatis Principi [5] datis legem Falcidiam locum habere merito Divo Hadriano placuit. PP. 5. Kal. Jan. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De mortis causa donationibus.

5. Idem A. Damasatæ.

SI mortis [6] causa immodicas donationes in sororem tuam matrem contulisse probare potes, legis Falcidiæ ratione secundum constitutionem Divi Severi avi mei uti [merito] potes. PP. 15. Kal. Novemb. MAXIMO 2. & ÆLIANO CONSS. 224.

De ære alieno. 1. *Ex quibus legatis Falcidia deducitur.* 2. *Si quid ultra solidum heres præstiterit, aut fecerit.*

6. Idem A. Secundinæ.

IN imponenda ratione legis Falcidiæ omne æs alienum deducitur, etiam [7] quod ipsi heredi mortis tempore debitum fuerit, quamvis aditione hereditatis confusæ [8] sint actiones. §. 1. Omnia autem legata, quamvis [9] in operibus publicis conficiendis statuisque ponendis data sint, ad contributionem dodrantis pro rata suæ cujusque quantitatis revocantur. §. 2. Nec [10] si quid ultra [11] solidum heres præstiterit, aut perfecerit, legitimæ computationi præjudicatur. S. 5. Kal. Januar. MAXIMO 2. & ÆLIANO CONSS. 224.

De testamento militis.

7. Idem A. [Primo, &] P. Pomponio.

IN testamento quidem militis [12] jus legis Falcidiæ cessat. Sed si ea, quæ ad [13] vos pertinent, defunctus tenuit, bonorum ejus videri minime possunt: & ideo recte rationem eorum, ut æris alieni, haberi desiderabitis. PP. Kalend. Maji, ALEXANDRO 2. & MARCELLO CONSS. 227.

Quibus casibus Falcidia cessat.

IN AUTHENT. de herede. & Falcidia. §. hinc nobis, & §. sequ. col. 1. tit. 1. Novell. 1. cap. 2. & 3.

SED [14] *cum testator hoc expressim* [15] *vetuit, non ignarus quis modus sit sui patrimonii, cessat Falcidia* [16]: *& si heres in hoc defuncto non* [17] *pareat, defertur hereditas personis enumeratis sub titulo de legatis, & fideicommissis.* † *Item si heres quædam legata, substantiæ suæ mensuram subtiliter agnoscens, præstat in solidum: neque* [18] *ex his repetitio, nec ex aliis permittitur retentio, nisi inopinatum quid emergat.* † *His cessantibus locus est Falcidiæ, si fiat inventarium* [19] *secundum modum, tempusque statuum in editione: Hac quoque adhibita observatione, ut in præsentia omnium ipsius* [20] *civitatis, in qua fiat, legatariorum, aut pro eis agentium, si personæ ratio sit habenda, perficiatur: vel si quis absit ex ipsis, aut interesse noluerit, succedat præsentia trium testium, itidem ipsius civitatis locupletum, & bonæ opinionis, absque præjudicio tamen veritatis inquirendæ per servorum quæstionem, & heredis, testimuque juejurandum. Quo non* [21] *observato, solida*

jusserit? vid. Tiraq. ad *leges connub. Gloss.* §. *n.* 93. & 168. Quid? superioribus casibus heres num ab aliis legatis Falcidiam suam deducet, & quidem integram? deducet: ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non heredis ipsius præjudicium additæ censeantur, vid. Mantic. 7. *de conject. ult. volunt.* 1 Falcidia minuuntur omnia legata pro rata. *l.* 32. §. 3. *l.* 89. *ff. eod.* §. *ult. Instit. eod.* §. 5. *Inst. de fideic. hered.* excipe quosdam casus de quibus dixi ad *Nov.* 1. 9. *c. ult.* 2 Heres qui fidem suam tacite, id est, clam dat testatori de restituendo sibi relicto personæ jure incapaci, privatur omni commodo hereditario, fisco applicando. *l.* 59. *ff. eod.* Fiscus eo casu teneur ad legata, Falcidiamque detrahit ad instar heredis. *Salyc.* 3 Heres ex tacito fideicommisso nihil retinet; sordidum enim fisco vindicatur. vide ad hunc locum quædam apud Cujac. 7. *observ.* 31. *in fin. ubi & Goveannum perstringit.* 4 In tacito fideicommisso heres contra legem fidem suam offert.
5 Princeps lege Falcidia solutus non est, *ut hic*: nec lege Glicia. *l.* 8. §. 2. *ff. de inoffic.* nec lege Voconia. qua de causa venium legis Voconiæ in senatu Augustus petit apud Dionem. Solutus est tamen solennibus manumissionum. *l.* 14. *in fin. ff. de manumiss.* & , teste Servio, lege quæ vetat in urbe mortuum sepeliri. Caducariis vero solutus est; sunt enim odiosæ. *l.* 56. *ff. de leg.* 2. adde Cujac. 15. *obs.* 30. 6 De donatione mortis causa detrahitur Falcidia. *l.* 18. *in fin. J. eod. l.* 2. *in fin. J. de mors. caus. l.* 77. §. 2. *ff. de leg.* 2. ut hinc colligas, mortis causa donationem legatis comparari. 7 Ante Falcidiam æs alienum deducitur, vel id etiam quod fitricto jure additionis confusum videri poteft. *l.* 8. *in fin. l.* 14. *J. eod. l.* 12. *l.* 39. *l.* 87. §. 2. *ff. eod. l.* 31. *ff. ad SC. Trebell. l.* 39. §. 1. *ff. de verb. fign.* 8 *l.* 3. §. *ff. de fideic.* 9 De legatis ad opera publica & statuas publicas relictis detrahitur Falcidia. 10 *l.* 15. §. 2. *l.* 16. *l.* 61. *ff. eod.* id hodie abrogatum. *Nov.* 1. *cap.* 3.
11 Ultro, Cujac. ad *Novell.* 1. *cap.* 3. 12 Adde *l.* 2. *supr. de teftam. milit. l.* 1. §. 12. *ff. si cui plus, quam per l. Falcid.* 13 Etfi teftat Falcidia in teftamento militis, poteft tamen heres deducere bona fua per defunctum poffeffa. 14 Falcidia olim non poterat prohiberi. *l.* 15. §. 1. *ff. eod.* hodie prohiberi poteft. *ut hic*: dixi ad *l.* 1. §. *eod.* Quid, liberi primi gradus poffuntne prohiberi Falcidiam deducere? non poffunt. 15 Heres Falcidiam non detrahit, cum teftator prohibuit. 16 Quid? Trebellianicam poteftne teftator prohibere? poteft, nifi fit primi gradus filius. *Bald.* adde *l. jubemus* 6. §. *ad SC. Treb.* Soc. *reg.* 432. Manticam 7. *de conjectur.* 11. 17 Pœna heredis non obfequentis teftatori.
18 Et ita abrogatur *l.* 6. §. *ult.* §. *eod.* 19 Heres inventarium etiam conficiens Falcidiam detrahit. 20 Solennitates inventarii conficiendi quæ fint obferva.
21 Pœna heredis inventarium non conficientis. 22 De re prohibita alienari non detrahitur Falcidia. 23 Hodie Falcidia ceffat in his quæ ad pios ufus fiunt relicta, *ut hic.* olim detrahenda fuit. *l.* 1. §. 5. *ff. eod.* cui tamen repugnat Paul. 4. *fent.* 3. §. 3. repugnat quoque *Nov.* 131. *c.* 12. repugnat etiam quod & apud Paulum *d. loco* Cujacius notat, Dei cultum postulare, ut nec in deorum donis valeat lex Falcidia, cum conftitutio juris civilis, quæ inter conjuges donationem prohibet, in deorum donis non valeat. *l.* 5. §. 12. *ff. de donat. inter*

legata præstet, etsi fines hereditarios excedant. Nulla autem quæstionum talium, vel litium excedat annum. Anno enim culpa heredis transacto cadet a relictis.

IN AUTHENT. ut sponsal. larg. §. si quando. col. 9. tit. 2. Nov. 119. c. 2.

SED *& in ea re cessat Falcidia, quæ ita relicta est*, ne [22] alienetur, sed permaneat apud successores ejus, cui relicta est.

IN AUTHENT. de eccl. tit. §. si autem heres. col. 9. tit. 14. al. 6. Novell. 131. cap. 12.

SImiliter *Falcidia cessat* [23] *in his, quæ ad pias* [24] *causas relicta sunt.*

Si heres fideicommissarium heredem instituat.

8. Idem A. Aurelio.

IRritum quidem propterea [25] testamentum fratris tui esse non potest, quod ex causa fideicommissi obligatus fuit, *ut, si sine liberis prior decederet, paternam tibi hereditatem redderet:* Sed licet te heredem scripserit, in imponenda tamen legatorum ratione, quibus te oneratum esse suggeris, fideicommissum debitum æris [26] alieni loco [27] deduci oportet: insuperque in residuo legis Falcidiæ beneficium vindicabis. PP. Id. Septemb. MAXIMO 2. & PATERNO CONSS. 234.

De conditione indebiti.

9. Imp. GORDIANUS A. Mestriano.

ERror facti [28], quartæ ex causa fideicommissi non retentæ repetitionem non impedit. Is autem qui sciens [29] se posse retinere, [universum restituit,] condictionem non habet: Quin etiamsi jus [30] ignoraverit, cessat repetitio. PP. 15. Kal. Novemb. PIO, & PONTIANO CONSS. 239.

An retentio Falcidiæ transmittatur ad heredem.

10. Idem A. Diogenio.

QUanquam pater tuus fratrem tuum rogaverit, *ut si sine liberis diem suum fungeretur, portionem hereditatis tibi restitueret*; tamen intestato eo diem suum functo, id quod beneficio legis Falcidiæ [31] habere potuit, ad [32] successorem intestati pertinere: ideoque non immerito sororem tuam, quæ simul tecum ab intestato ei successit, emolumenti, quod retinere potuit, portionem sibi vindicare, manifestum est. PP. 5. Id. Novemb. GORDIANO A. 2. & POMPEJANO CONSS. 242.

Si testator filium certis rebus pro Falcidia jussit esse contentum.

11. Idem A. Maximæ.

SI (ut allegas) pater tuus eam portionem, ex qua te fecit heredem, fratribus tuis restituere jussit, certisque speciebus pro Falcidia præcepit [33] esse contentam: auxilium legis Falcidiæ, quod imploras, apud suum Judicem non [34] prohiberis flagitare. PP. 7. Kalend. Novemb. ARRIANO, & PAPPO CONSS. 244.

De donationibus inter virum & uxorem.

12. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Justino.

IN donationibus inter [35] virum, & uxorem factis [legem] Falcidiam habere locum, quando fideicommissi partibus funguntur, nonnullis juris placitis comprehensum est. PP. 16. Kal. Jul. ipsis AA. 4. & 3. CONSS. 290.

De fideicommissaria libertate.

13. Iidem AA. & CC. Zetho.

SI ea, cujus filium tuum servum significas, ex judicio defuncti, quem dicis fideicommissariam libertatem ei reliquisse, aliquid confecuta [36] est: ad restituendam fideicommissariam libertatem non immerito obnoxia constituta debet urgeri. Nam fideicommissum ei relictum usque ad eum modum potest petere, quem deducto pretio servorum, quos fuerat rogata manumittere, relictorum substantia patitur. S. Kal. Maji, *Heracleæ*, AA. CONSS. 293.

vir. Quæ sententia Fornerio 2. *select.* 25. displicet: Negat enim legatum Deo tolli, cum ad modum legitimum revocatum aliquot unciis delibatur. In d. §. 12. mutuo amore conjuges non spoliari, quoties id quod donatur mox in Dei cultum confertur, nec donatarii rem augeat. Ad rem non pertinere, quod legato libertatis quadrans heredis minuatur. *l.* 8. §. 9. *ff. de inoffic.* aut quod libertatis immensa æstimatio sit, nec fimilem esse relegatæ dotis causam. *l.* 81. §. 1. *ff. de leg.* 1. & 2. *ff. ad l. Falc.* cum fuum mulieri reddatur. *Novell.* 131. *c.* 12. Non fimpliciter denegari Falcidiam in pijs legatis: fed ita demum fi in his præstandis dolum heres adhibuerit. Huc pertinere illud Augustini *in serm.* 2. *de verbis Domini, c. ult.* Quicunque vult, inquit, *exhæredato filio heredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum.* Quando hic cœpta est de legatis ad pias causas disputatio, de pijs causis aliquid paucis ex communi opinione interpretum subnotandum est, unumquemque testari pias ad causas posse, non tamen pupillum, prodigum, furiosum: Filiumfamilias vero posse patris consensu, seu respectu solius piæ causæ, non aliarum. vide Clar. 3. *sentens.* §. *testam. quæst.* 5. In testamento ad pias causas, duos testes sufficere: non requiri testes ut in eo fint rogati: nuliceem in eo testem esse posse: in eo valere dispositionem testatoris captatoriam: valere nutu conditum hujusmodi testamentum: liberis in eo relinqui posse citra institutionis titulum: eodem sustineri legata ad non pias causas laicis relicta. Clar. 3. *sent.* §. *testam. quæst.* 6. An testamentum imperfectum sustineatur propter pias causas, vide Clar. *ibid. quæst.* 7. adde *l.* 21. §. 1. *supr. de test.* De privilegijs piarum causarum adde Oldendorpium *c.* 14. *de jur. singulari.* Goth. Hanc authenticam perpetram transcripsam prob. Censur. Forenf. *lib.* 3. *cap.* 9. *relinqui debet. ff. de inofficios.* Cremensem *singular.* 9. Tiraq. *initio tract. pia causa:* Grassum §. *Testament. quæst.* 17. & 18. 25 Etiamsi quis gravetur de restituendo, testari tamen poteft. 26 *l.* 6. *supr. eod. l.* 1. §. 12. *ff. si cui plus, quam per leg.* 27 Fideicommissum deducitur, tanquam æs alienum. 28 Heres per errorem facti solvens, non amittit conditionem Falcidiæ. *l.* 9. *l.* 10. *supr. de juris & facti ignor.* 29 Qui sciens solvit, non decipitur: ideoque non juvatur. *l.* 1. §. *eod. l.* 19. *l.* 12. *supr. de fideicomm. l.* 20. *ff. ad Antoninum.* 30 Solvens indebitum per errorem juris, non condicit. *l.* 10. *J. de jur. & facti ignor. l.* 9. *imp. & §. ult. ff. de jur. & facti.* 31 Hinc colligunt, Liberos gravatos restituitione fideicommissi, unicam tantum quartam detrahere. qua de quæstione dixi *l.* 6. *supr. tit. prox.* 32 Falcidiæ beneficium detrahendæ transmittitur ad heredem, *ut hic, & l.* 41. §. 3. *ff. de vulg.* ut & Trebell. *l.* 1. *J. quorum legat. Gross.* §. *Trebell. quæst.* 2.
33 Testator olim non potuit Trebellianicam prohibere, *ut hic: & l.* 18. *J. eod.* hodie potest. *Nov.* 1. *c.* 2. *in fin.* 34 Hodie prohibetur. *d. c.* 2. 35 In donationibus morte confirmatis locum habet Falcidia, *ut hic*: adde *l.* 15. §. 5. *ff. eod. & l.* 32. §. 1. *ff. de donat. inter virum.* 36 Agnoscens filii legatum sub ea conditione ut servum manumittat, proprium servum manumittere cogitur: & tamen in legato Falcidiam patitur, licet minus justo servi pretio consequatur. adde *l.* 13. *ff. de minoribus. l.* 24. §. 13. *ff. de fideicomm. lib.*